

«دوست عزیزم! چقدر از فارسی سال گذشته به خاطر داری؟»

۱ آیه مبارکه «تُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَ تُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ» به کدام بیت اشاره دارد؟

- ۱) یکی را به سر، بر نهد تاجِ بخت / یکی را به خاک اندر آرد ز تخت
- ۲) به درگاه لطف و بزرگیش بر / بزرگان نهاده بزرگی ز سر
- ۳) جهان متفق بر الهیتش / فرو مانده از کُنه ماهیتش
- ۴) بشر، ماورای جلالش نیافت / بصر، مُنتهای جمالش نیافت

۲ مفرد کدام واژه، **نادرست** است؟

- ۱) اسرار: جمع سر
- ۲) تمائیل: جمع تمثیل
- ۳) تصاویر: جمع تصویر
- ۴) احکام: جمع حکم

۳ در عبارت زیر، چند غلط املائی وجود دارد؟

«فرزدم! تو از طبار ایرانیان نژاده و آزاده هستی، اکنون ایران به گذشته پرفروق آن می پیوندد. ایران و خود را بشناس و پروردگار پاک را سپاس بگذار؛ تن و جانَت بی گزند و میهنَت آباد باد.»

- ۱) دو
- ۲) سه
- ۳) چهار
- ۴) پنج

۴ «نهاد»ها در بیت زیر، به ترتیب کدام اند؟

«چون این دو شوند از تو خرسند / خرسند شود ز تو خداوند»

- ۱) چون - خرسند
- ۲) این دو - خداوند
- ۳) خرسند - ز تو
- ۴) این دو - خرسند

۵ کدام اثر، جزء ادبیات تعلیمی، به حساب **نمی آید**؟

- ۱) شاهنامه فردوسی
- ۲) بوستان سعدی
- ۳) کلیله و دمنه
- ۴) مثنوی معنوی

۶ در جمله زیر، هسته گروه اسمی مفعول، کدام است؟

«مبادا گذر شتابان عمر را مسخره بگیرد.»

- ۱) مبادا
- ۲) گذر
- ۳) شتابان
- ۴) عمر

۷ کدام واژه **نادرست** معنا شده است؟

- (۱) جیب: گریبان
(۲) ثنا: بخشش
(۳) خرف: کم عقل
(۴) دولت: اقبال

۸ کدام گزینه، «صفت بیانی» **ندارد**؟

- (۱) ای نام نکوی تو، سردفتر دیوان‌ها / وی طلعت روی تو، زینت‌ده عنوان‌ها
(۲) به نام خدایی که جان آفرید / سخن گفتن اندر زبان آفرید
(۳) خداوند بخشنده دستگیر / کریم خطابخش پوزش‌پذیر
(۴) تازه فهمیدم خدایم این خداست / این خدای مهربان و آشناست

۹ کدام گزینه وابسته پیشین اسم به شمار **نمی‌آید**؟

- (۱) صفت اشاره
(۲) صفت تعجبی
(۳) صفت شمارشی
(۴) صفت بیانی

۱۰ آرایه مشخص‌شده در کدام بیت، **نادرست** است؟

- (۱) با لب خشک و دل سوخته و دیده تر / غرقه بحر بلا بود در آن بر تشنه (مراعات نظیر)
(۲) همچو ماهی که فُتد ز آب برون، آل‌نبی / می‌تپیدی دلشان، سوخته در بر تشنه (تشبیه)
(۳) آل‌احمد همه عطشان ز بزرگ و کوچک / نسل حیدر همه از اکبر و اصغر تشنه (تضاد)
(۴) تشنه لب کشته شود در لب‌شط از چه گناه / آن که سیراب کند در لب کوثر تشنه (کنایه)

آفریش همه تنیه خداوند دل است

نکته‌های دستوری

۱ آموختیم که «زبان» با «ادبیات» تفاوت دارد؛ هرگاه بخواهیم مقصود خود را بیان کنیم، از زبان استفاده می‌کنیم و هرگاه بخواهیم منظور خود را زیباتر و دلنشین‌تر بیان کنیم، از ادبیات بهره می‌گیریم؛ به همین دلیل است که ادبیات را زبان هنری یا زبان برتر می‌نامند.

۲ در ادبیات، شاعر یا نویسنده، برای زیبایی و تأثیرگذاری بیش‌تر، از **آرایه‌های ادبی** بهره می‌گیرد، آرایه‌هایی نظیر تشبیه، جان‌بخشی به اشیا، مراعات‌نظیر، کنایه، مبالغه و ...

تشبیه

■ عقل حیران شود از خوشه زَرین عنب / فهم عاجز شود از حقه یاقوت انار
(دانه‌های انار به یاقوت مانند شده‌اند.)

جان‌بخشی (شخصیت‌بخشی، تشخیص)

■ خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند / آخر ای خفته، سر از خواب جهالت بردار
(به مرغان قدرت سخن گفتن نسبت داده شده است.)

مراعات‌نظیر (تناسب)

■ خداوند کیوان و گردان سپهر / فروزنده ماه و ناهید و مهر
(بین کیوان، سپهر، ماه، ناهید و مهر، تناسب برقرار است.)

کنایه

■ این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود / هر که فکرت نکند، نقش بود بر دیوار
(نقش دیوار بودن، کنایه از بی‌ارزش بودن، خارج شدن از دایره انسانیت)

۱ گاهی تغییر در حرکت یک واج، موجب تغییر معنای یک واژه می‌گردد؛ مثل:

■ انعام ← بخشش   ■ امام ← رهبر
■ انعام ← چارپایان   ■ امام ← مقابل

■ مهر ← محبت   ■ عقد ← پیمان
■ مهر ← نشان   ■ عقد ← گردنبند

۲ هر متنی با توجه به مکان، موقعیت و محتوایش، لحن و آهنگ مخصوص به خود دارد. دقت در مفهوم جمله‌ها در نوع

بیان آهنگ کلام، مؤثر است. ادبیات جهان به چهار دسته کلی تقسیم می‌شود:

تعلیمی، حماسی، غنایی و نمایشی

لحن هر کدام با دیگری متفاوت است؛ به نمونه‌های زیر توجه کنید:

■ نابرده رنج، گنج میسر نمی‌شود / مزد آن گرفت جان برادر که کار کرد ← **لحن تعلیمی**

■ که رستم یلی بود در سیستان / منش کردمش رستم داستان ← **لحن حماسی**

■ اگر آن ترک شیرازی، به دست آرد دل ما را / به خال هندویش بخشم، سمرقند و بخارا را ← **لحن غنایی**

■ در پيله تا به کی بر خویشتن تنی / پرسید کرم را، مرغ از فروتنی ← **لحن نمایشی**

موقعیت هر مطلب نیز در چگونگی بیان آن تأثیر دارد.

۳ پیش‌تر آموختیم که یک نوشته از قسمت‌های زیر تشکیل می‌شود که سبب نظم ذهنی و انسجام نوشته می‌شود.

⑤ موضوع   ⑤ مقدمه (زمینه‌چینی)

⑤ تنه (بدنه)   ⑤ نتیجه (جمع‌بندی)

۴ در کنار نظم‌بخشیدن به ذهن، راه‌هایی برای پرورش ذهن وجود دارد:

⑤ نگاه کردن و نوشتن   ⑤ گوش کردن و نوشتن

⑤ نگارش گفتارهای روزانه   ⑤ گوناگون و مختلف نوشتن

⑤ جایگزین کردن و نوشتن   ⑤ مقایسه کردن و نوشتن

⑤ بوبیدن، چشیدن، لمس کردن و نوشتن

۵ برای نویسنده شدن، داشتن «**ذهن منظم**» و «**فکر پرورده**» ضروری است.

۶ به کار بردن واژه «**توسط**» در جمله‌هایی که «نهاد» آن‌ها مشخص است، روا نیست؛ به جملات زیر توجه کنید:

■ شاهنامه را فردوسی سرود. ← **(درست)**

■ شاهنامه توسط فردوسی سروده شد. ← **(نادرست)**

سوالات چهارگزینه‌ای

۱ کدام گروه از واژه‌های زیر، هم‌خانواده‌اند؟

- (۱) جهل، جهالت، مجهول
(۲) اصحاب، صاحب، صائب
(۳) تسبیح، تقدیس، تندیس
(۴) سپهر، مهر، سپهد

۲ اسرار التوحید اثر کیست؟

- (۱) عنصرالمعالی (۲) امام محمد غزالی (۳) محمد بن منور (۴) ابوسعید ابوالخیر

۳ در بیت زیر چند «بن مضارع» دیده می‌شود؟

«به بینندگان، آفریننده را
نبینی، مرنجان دو بیننده را»

- (۱) یک بن مضارع ← بین
(۲) دو بن مضارع ← بین، آفرین
(۳) سه بن مضارع ← بین، آفرین، رنج
(۴) چهار بن مضارع ← بین، آفرین، مرنج، دو

۴ کدام گروه از واژه‌های زیر، با بقیه متفاوت است؟

- (۱) کشت - کُشت (۲) صلاح - سیلاح
(۳) گل - گُل (۴) عقد - عِقد

۵ کدام یک از ابیات زیر، آرایه‌ی «مراعات نظیر» ندارد؟

- (۱) کوه و دریا و درختان، همه در تسبیح‌اند / نه همه مستمعی فهم کند این اسرار
(۲) ابر و باد و مه و خورشید و فلک در کارند / تا توانی به کف آری و به غفلت نخوری
(۳) که تواند که دهد میوه‌الوان از چوب؟ / یا که داند که برآرد گل صدبرگ از خار؟
(۴) خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند / آخر ای خفته، سر از خواب جهالت بردار؟

سوالات تشریحی

۱ موارد خواسته شده برای هر بیت را بنویسید.

به نام خداوند جان و خرد   کرین برتر اندیشه برگذرد

معنی:

خداوند کیوان و گردان سپهر   فروزنده ماه و ناهید و مهر

آرایه ادبی:

نیابد بدو نیز، اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه

نهاد:

ستودن نداند کس او را چو هست میان بندگی را بیایدت بست

تعداد جملات:

۲ برای هر یک از آرایه‌های ادبی زیر، یک بیت یا مصراع از ابیات ستایش و درس اول، نمونه بیاورید.

شخصیت بخشی

مراعات نظیر

تشبیه

تضاد

کنایه

۳ واژه‌های زیر را معنا کنید.

سپهر

انعام

عنب

لیل و نهار

ملک

برنا

۴ با توجه به دیباچه گران سنگ گلستان سعدی، به سؤالات پاسخ دهید.

منت خدای را عزوجل که طاعتش موجب قربتست و به شکر اندرش مزید نعمت؛ هر نفسی که فرومی رود، ممد حیات است و چون برمی آید، مفرح ذات. پس در هر نفسی دو نعمت موجودست و بر هر نعمتی، شکری واجب.

از دست و زبان که برآید کز عهده شکرش به در آید

بنده همان به که ز تقصیر خویش عذر به درگاه خدای آورد
ورنه سزاوار خداوندیش کس نتواند که به جای آورد

ای کریمی که از خزانه غیب گبر و ترسا وظیفه* خور داری
دوستان را کجا کنی محروم تو که با دشمن این نظر داری

*وظیفه: روزی

الف) برای واژه‌های زیر که در متن آمده‌اند، هم خانواده بنویسید.

تقصیر	مفرح	طاعت	قربت

ب) کدام قسمت متن با مصراع «ستودن نداند کس او را چو هست» تناسب معنایی دارد؟

ج) مفهوم دو بیت پایانی را بیان کنید.

د) بیت زیر با کدام قسمت قرابت معنایی دارد؟

نعمت بار خدایا، زعد بیرون است / شکر انعام تو هرگز نکند شکر گزار

ه) در بیت پایانی چه آرایه ادبی مشاهده می‌شود؟

۵) با راه‌های پرورش فکر آشنا شدیم؛ متن‌های زیر را بخوانید و بگویید نویسنده برای پروردن نوشته‌ی خود، کدام یک از راه‌های پرورش ذهن را به کار گرفته است؟

اواخر هفته دوم، فراش جدید آمد. مرد پنجاه ساله‌ای باریک و زیر و زرنگ که شب کلاه می‌گذاشت و لباس آبی می‌پوشید، از پارچه‌ای که پاسبان‌ها لباس می‌کنند، و تسبیح می‌گرداند و از هر کاری سر رشته داشت...

(مدیر مدرسه، جلال آل احمد، ص ۲۴)

اوج گرمای روز با خواندن یا کار کردن سپری می‌شود و حوالی ساعت شش یا هفت به چراگاهی عمومی می‌روم که نزدیک خانه است و در آن‌جا چندین دختر جوان، گاو و گوسفند می‌چرانند و در سایه می‌نشینند و ترانه می‌خوانند... اغلب وقتی گرم صحبتیم، یکی از آن‌ها به دور و برش نگاه می‌کند و متوجه می‌شود که گاوش وارد مزارع ذرت شده و بعد همه با هم چنان می‌دوند که انگار بال داشته باشند...

(اتاقی از آن خود، ویرجینیا وولف، ترجمه صفورا نوربخش، صفحه ۹۸)

خیال کردم از گاراژ که بزنم بیرون و یک پیکان برای خودم بخرم، می‌شوم آدمِ خودم. این‌طور نیست؛ حداقل برای من این‌طور نشد. از گاراژ زدم بیرون، پیکان هم خریدم، نشدم آدمِ خودم... آواز دهل شنیدن از دور خوش است...

(اولین مأموریت، سعید عباسپور، صفحه ۱)

۶ معنای هر کدام از واژه‌های زیر را بنویسید، سپس آن‌ها را در یک جمله ادبی به کار ببرید.

أَعْمَال

إِعمال

اشكال

اشكال

کشت

گشت

مهر

مهر

شُكْرُ

شکر

۷ برای هر کدام از واژه‌های زیر، یک وابسته پیشین و یک وابسته پسین بنویسید.

آفرینش

سفر

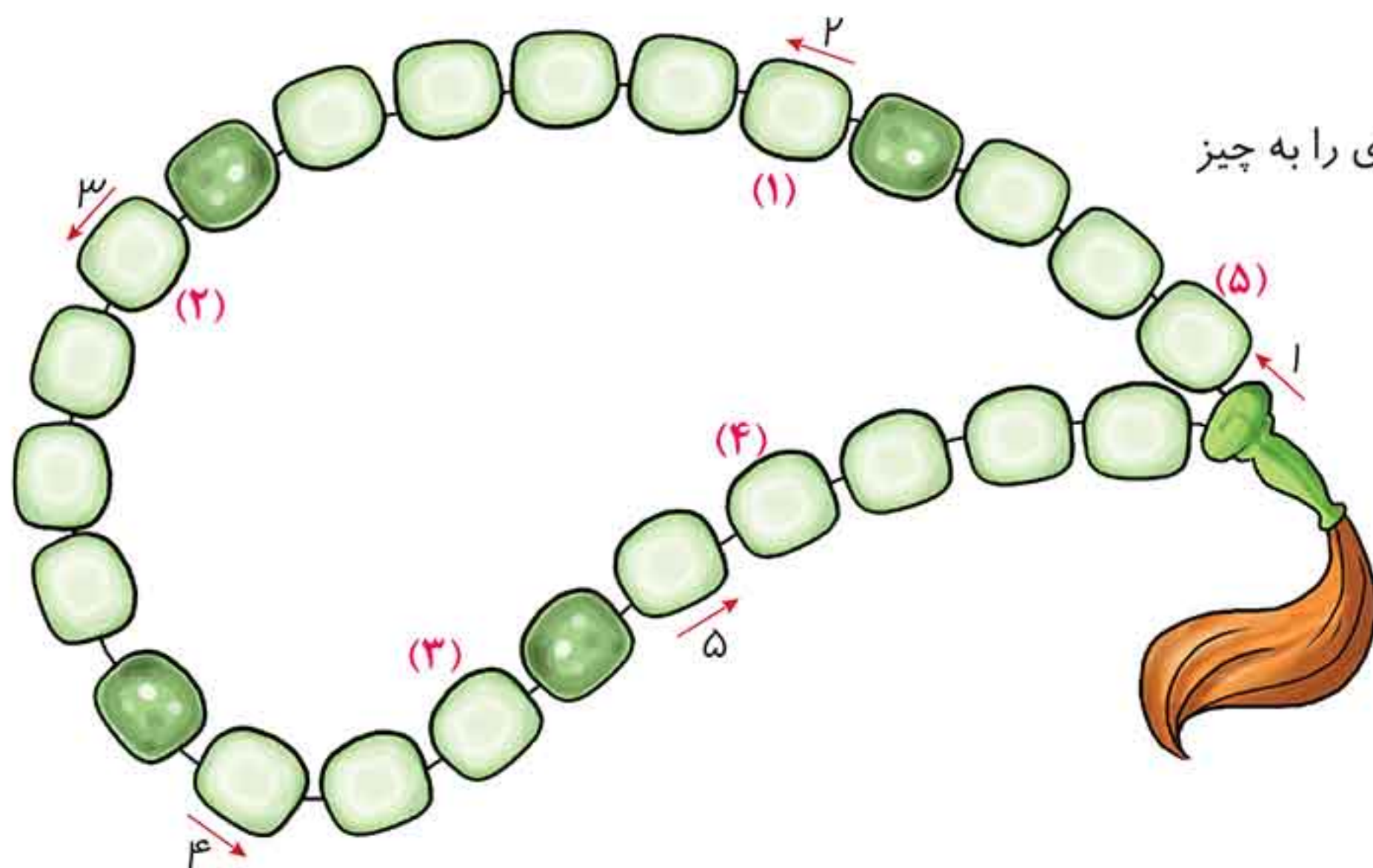
خداوند

شکر

۸ جدول زیر را پر کنید و با رمز جدول بیت یا جمله زیبایی با خط تحریری در کادر زیر بنویسید.

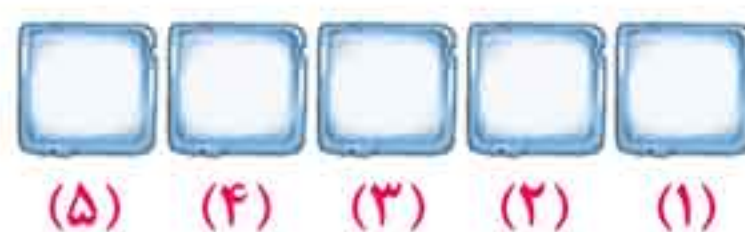
۱- ستایش، ثنا

۲- آرایه‌ای است که در آن چیزی را به چیز دیگری مانند می‌کنیم.

۳- خالق بوستان و گلستان

۴- «انگور» به عربی

۵- همان «زُحل» است.

رمز جدول

بیشتر بدانیم

«اسرار التوحید فی مقامات الشیخ ابوسعید»

کتاب اسرار التوحید یکی از شاهکارهای نثر فارسی است که زندگی‌نامه عارف بزرگ و انسان نمونه تاریخ فرهنگ ایران، ابوسعید ابی‌الخیر میهنی (۴۴۰ - ۳۵۷) است. مؤلف این کتاب، محمد بن منور یکی از نوادگان ابوسعید ابی‌الخیر است. این کتاب یکی از برجسته‌ترین منابع تاریخ عرفان ایران و یکی از مهم‌ترین اسناد تاریخ اجتماعی این سرزمین است.

نگارش من

وقتی به نعمت‌های پروردگارم می‌اندیشم؛

واژه‌نامه

الوان: جمع لون، رنگ‌ها

انعام: بخشش، نعمت دادن

انعام: چهارپایان

برنا: جوان

بیننده: چشم، کسی که می‌بیند، در شعر فردوسی،

مقصود از «بینندگان» دو چشم یا چشمان است.

برنوشتن: برچیدن، پیچیدن، درنوردیدن

تنبیه: هوشیار کردن، آگاه ساختن کسی بر کاری

تسبیح: خدا را به پاکی یاد کردن، نیایش کردن

تقدیر: فرمان خدا، قسمت و سرنوشتی که خداوند

برای بندگان خود معین فرموده است.

تعالی: بلندپایه، بلندمرتبه

جای: جایگاه، مقام

جهالت: نادانی

حقّه: جعبه، ظرفی کوچکی که در آن جواهر یا

چیزهای دیگر، نگهداری می‌شود.

خوشه: چندین دانه میوه به هم پیوسته (خوشه انگور)

سپهر: آسمان، فلک، چرخ

عنب: انگور

فروزنده: افروزنده، روشن کننده

کزین: مخفف «که از این»

کیوان: زُحل

لیل: شب

مستمع: شنونده

مَلِک: پادشاه

مهر: خورشید، محبت

میان بستن: کنایه از آماده شدن، همت گماردن

نهار: روز

به جهان خرم از آنم که جهان خرم از اوست

عاشقم بر همه عالم، که همه عالم از اوست

سعدی